

АНОТАЦІЯ

Семенов Г.Ю. Міграційна політика Німеччини в системі спільної міграційної політики ЄС

Робота на здобуття кваліфікації магістр міжнародних відносин за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» – Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Миколаїв, 2025.

Зміст анотації.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Міграційні процеси стали однією з найбільш обговорюваних тем у політичному, соціальному та академічному середовищі сучасної Європи. Протягом останніх десятиліть Європейський Союз зіткнувся з новими викликами, які загострили потребу у формуванні спільного підходу до врегулювання міграційної політики. Події «арабської весни», війна в Сирії, нестабільність у країнах Африки та Близького Сходу, а також повномасштабне вторгнення Росії в Україну істотно вплинули на інтенсивність міграційних потоків, загостривши питання безпеки, інтеграції та соціальної стабільності.

У цьому контексті особливої уваги заслуговує міграційна політика Німеччини — однієї з ключових держав Європейського Союзу, яка не лише приймає найбільшу кількість мігрантів, але й активно впливає на формування нормативного поля і стратегічних орієнтирів спільної міграційної політики ЄС. Її досвід, успіхи і труднощі віддзеркалюють як переваги, так і внутрішні суперечності європейського підходу до міграції.

Актуальність дослідження посилюється й тим, що Німеччина, незважаючи на високу інституційну потужність, зіштовхується з рядом викликів у реалізації принципів солідарності, справедливого розподілу відповідальності між державами-членами ЄС, а також у забезпеченні ефективної інтеграції мігрантів у німецьке суспільство. У той час як Європейський Союз прагне до уніфікації міграційної політики, зростає потреба в аналізі національного досвіду та його кореляції із загальноєвропейськими нормами та стандартами.

Таким чином, вивчення міграційної політики Німеччини крізь призму функціонування спільної міграційної політики ЄС дозволяє не лише глибше зрозуміти особливості національної політики, але й оцінити ефективність європейських механізмів управління міграційними процесами в умовах глобальних трансформацій.

Об’єктом дослідження є міграційна політика Європейського Союзу, як система взаємопов’язаних інституційних, правових та політичних механізмів управління міграційними процесами на наднаціональному рівні.

Предметом дослідження виступають особливості формування та реалізації міграційної політики Німеччини в контексті функціонування спільної міграційної політики ЄС, з урахуванням її впливу на європейську нормативну базу, внутрішньополітичні дискусії та практики інтеграції мігрантів.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1999 року по 2024 рік. Нижня межа обумовлена набранням чинності Амстердамським договором, яким вперше було започатковано спільну міграційну політику Європейського Союзу як сферу наднаціонального регулювання. Саме з цього моменту ЄС отримав повноваження у питаннях притулку, контролю за зовнішніми кордонами та правового статусу громадян третіх країн. Німеччина, як одна з ключових країн-членів Союзу, почала поступово адаптувати власну правову базу та практики до нових європейських норм. Водночас, для глибшого розуміння передумов формування міграційної політики, у роботі залучаються також події 1980–1990-х років, коли Німеччина вже стикалася з викликами, пов'язаними з трудовою міграцією, возз'єднанням родин і прийомом шукачів притулку.

Верхня межа дослідження обумовлена сучасним етапом розвитку міграційної політики Німеччини та Європейського Союзу, зокрема у контексті повномасштабної війни в Україні, нових хвиль вимушеної міграції, загострення ситуації на зовнішніх кордонах ЄС, а також реформування Пакту про міграцію та притулок, запропонованого у 2020 році та актуалізованого у подальші роки. Цей часовий зріз дає змогу простежити не лише еволюцію підходів Німеччини до регулювання міграції, але й її активну участь у трансформації загальноєвропейської політики у відповідь на нові безпекові, соціальні й політичні виклики.

Територіальні рамки дослідження охоплюють, насамперед, Федеративну Республіку Німеччину як одну з провідних держав Європейського Союзу, яка відіграє ключову роль у формуванні спільної міграційної політики. Особлива увага приділяється внутрішнім механізмам Німеччини щодо прийому, інтеграції та регулювання міграційних процесів, а також їхньому зв'язку з наднаціональними ініціативами та правовими актами ЄС.

Крім того, дослідження охоплює інституційний простір Європейського Союзу, включаючи діяльність Європейської Комісії, Ради ЄС, Європейського Парламенту та відповідних агентств, що беруть участь у розробці й реалізації міграційної політики на загальноєвропейському рівні.

Метою дослідження є виявлення особливостей формування та реалізації міграційної політики Німеччини в контексті становлення та розвитку спільної міграційної політики Європейського Союзу, з акцентом на інституційні, правові та інтеграційні аспекти співпраці.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі **завдання**:

III

1. проаналізувати ключові терміни, поняття та наукові підходи до вивчення міграційної політики в сучасних міжнародно-політичних дослідженнях;
2. охарактеризувати джерельну базу та оцінити рівень наукової розробки теми в українській і зарубіжній літературі;
3. визначити основні теоретико-методологічні підходи до аналізу міграційної політики в умовах регіональної інтеграції;
4. дослідити процес становлення та основні форми реалізації спільної міграційної політики ЄС;
5. проаналізувати місце та правові основи міграційної політики Німеччини у правовій системі Європейського Союзу;
6. з'ясувати, яким чином трансформації міжнародних міграційних процесів впливають на зміст політики ФРН;
7. простежити еволюцію міграційної політики Німеччини в межах формування спільної європейської стратегії;
8. проаналізувати роль міжнародних організацій у регулюванні міграційних процесів у Німеччині;
9. охарактеризувати механізми партнерства Німеччини з іншими країнами у сфері міграції та оцінити перспективи спільної дії;
10. оцінити ефективність національних міграційних програм, виявити основні виклики, пов'язані з інтеграцією мігрантів і біженців у німецьке суспільство;
11. проаналізувати організаційно-правові основи співробітництва Німеччини з країнами, що не входять до ЄС, у міграційній сфері.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі міграційної політики Федеративної Республіки Німеччини в контексті формування та реалізації спільної міграційної політики Європейського Союзу, що досі не отримало системного висвітлення в українській міжнародно-політичній науці.

У межах магістерської роботи:

1. вперше здійснено спробу поєднання аналізу національного досвіду Німеччини з наднаціональним виміром спільної міграційної політики ЄС, з акцентом на їхній взаємозалежності та впливі один на одного;
2. конкретизовано етапи трансформації німецької міграційної політики в умовах змін глобального безпекового середовища та європейських політичних процесів;
3. розширено уявлення про ефективність правових та інституційних механізмів, що застосовуються Німеччиною у регулюванні міграційних потоків;
4. уточнено роль міжнародних організацій та партнерств у формуванні сучасного міграційного порядку денного ФРН;
5. систематизовано виклики, що постають перед Німеччиною у сфері інтеграції мігрантів, із залученням актуальних програм, законодавчих ініціатив і статистичних даних.

Методологія та методи дослідження становлять сукупність філософських та наукових підходів до розуміння проблеми, що було обумовлено метою та завданнями дослідження. Комплексний характер дослідження міграційної політики Німеччини в контексті спільної міграційної політики Європейського Союзу зумовив необхідність міждисциплінарного підходу до аналізу явища, яке поєднує політичні, правові, інституційні та соціальні аспекти.

Під час даного дослідження були використані такі принципи: об'єктивності, системності, термінологічний принцип. Важливими стали наступні підходи: комплексний, аксіологічний та інституційний. Відзначимо, що інституційний підхід дозволив виявити специфіку функціонування німецьких органів державної влади та європейських інституцій у сфері міграції, а також проаналізувати механізми їхньої взаємодії у межах спільної політики.

Основним методом дослідження є проблемно-хронологічний та системний – для аналізу еволюції міграційної політики Німеччини у взаємозв'язку з трансформаціями в міграційній стратегії ЄС, як на національному, так і наднаціональному рівнях. Для отримання цілісного уявлення про динаміку змін, особливості правового регулювання та інституційного супроводу політики, застосовано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування його результатів у науковій, освітній та аналітичній діяльності. Здобуті в ході дослідження узагальнення й висновки можуть бути використані при підготовці навчальних курсів із міжнародних відносин, зовнішньої політики держав Європейського Союзу, регіональних інтеграційних процесів, а також міграційної політики та безпеки.

Окремі положення та аналітичні спостереження можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових досліджень, зокрема з тематики міграційної політики в умовах кризових явищ, ролі держав-членів ЄС у формуванні спільної політики, а також питань інтеграції та соціальної адаптації мігрантів.

Крім того, результати дослідження можуть становити інтерес для державних органів, неурядових організацій, аналітичних центрів та міжнародних інституцій, які займаються розробкою, моніторингом і вдосконаленням політики у сфері міграції та інтеграції.

Апробація результатів дослідження. Частина теоретичних положень та висновків цього дослідження знайшла відображення у виступах на 3 конференціях: Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Міське самоврядування: вітчизняний і європейський досвід» (м. Полтава, 27 лютого 2025 р.); V Всеукраїнська науково-практична конференція «Політичні трансформації сучасного суспільства» (м. Полтава, 22 лютого 2024 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Національна

безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів ХХІ століття» (м. Житомир, 7–8 грудня 2023 р.).

Публікації. За темою магістерської роботи опубліковано 4 праці, з них – 1 наукова стаття у фаховому журналі категорії «Б» («Кейс міграційної кризи 2015 року: наслідки для безпеки Німеччини» в журналі «Старожитності Лукомор'я») та 3 тези і матеріали вище зазначених конференцій.

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 127 сторінок, з них основного тексту – 108 сторінок. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, 12 підрозділів, висновків, списку джерел та літератури (132 найменування українською, німецькою, англійською мовами) та додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми через зростання значущості міграційних процесів у політичному, соціальному та безпековому дискурсах Європейського Союзу. Окреслено складність та багатовимірність досліджуваного феномену в умовах глобальних криз і воєнних конфліктів. Визначено об'єктом дослідження — систему міграційної політики ЄС, а предметом — особливості її реалізації в Німеччині. Сформульовано мету, що полягає в комплексному аналізі національного досвіду ФРН у контексті європейської інтеграції. Визначено часові межі, коли інституціоналізація спільної політики переходить від декларативних механізмів до конкретних інструментів впливу. Описано методологічний інструментарій: поєднання інституційного, аксіологічного, сек'юритизаційного, регіонального та дискурсивного підходів, з урахуванням принципів об'єктивності та міждисциплінарності.

У першому розділі «**Теоретичні основи дослідження**» розкрито загальний концептуальний і методологічний підхід до вивчення міграційної політики Федеративної Республіки Німеччина в системі спільної міграційної політики Європейського Союзу. Розділ охоплює питання термінологічної бази, класифікації ключових понять, а також характеристику сучасних наукових підходів, які застосовуються у вивченні даного феномену: сек'юритизаційного, гуманітарного, інституційного, дискурсивного, постколоніального, багаторівневого тощо. Увага приділяється осмисленню політики через призму взаємодії між національними інтересами, гуманітарними зобов'язаннями та європейськими нормативами.

Особливістю розділу є детальне опрацювання наукового доробку як українських, так і зарубіжних дослідників. Література структурована за географічним принципом: окремо розглянуто праці представників української школи міжнародних відносин, німецьких авторів, а також англійських західних дослідників. Зарубіжна наукова традиція проаналізована з огляду на актуальність для вивчення внутрішньоєвропейських трансформацій міграційної політики. Зокрема,

значну увагу приділено авторам, які досліджують феномен Німеччини як країни, що поєднує політику відкритості з жорстким адміністративним механізмом.

У межах розділу також проаналізовано джерельну базу, використану в ході дослідження. Вона охоплює офіційні документи інституцій Європейського Союзу, законодавчі акти ФРН, промови та заяви провідних політичних діячів, звіти міжнародних організацій (ООН, МОМ, Єврокомісія), публікації провідних німецьких медіа (Frankfurter Allgemeine Zeitung, Süddeutsche Zeitung) та аналітичні матеріали дослідницьких центрів.

Під час опрацювання теми автором було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, серед яких: системний, проблемно-хронологічний, компаративний, інституційний, а також принципи історизму, об'єктивності та міждисциплінарності. Застосування таких підходів дозволило забезпечити цілісне бачення досліджуваного явища в контексті політичної динаміки, європейської інтеграції та гуманітарних викликів.

У другому розділі **«Становлення та розвиток спільної політики Європейського Союзу в міграційній сфері»** здійснено комплексний аналіз еволюції інституційного та правового забезпечення міграційної політики ЄС. Основну увагу зосереджено на процесі трансформації підходів до врегулювання міграції на наднаціональному рівні — від первинних декларацій до формування спільної політики, заснованої на солідарності, розподілі відповідальності та захисті прав людини. У межах розділу висвітлено зміст і логіку ключових документів, що визначають правову основу цієї політики, включаючи Амстердамський договір, Дублінський регламент, а також Пакт про міграцію та притулок 2020 року.

Розділ аналізує інституційні механізми формування спільної політики — діяльність Європейської комісії, Ради ЄС, Європейського парламенту та профільних агентств, які координують міграційні процеси та забезпечують правову уніфікацію в межах Європейського простору. Особлива увага приділена ролі Німеччини як одного з ключових ініціаторів і реалізаторів європейських підходів у сфері міграції. З огляду на демографічні, економічні та безпекові чинники, ФРН виступає державою, що не лише адаптується до європейської політики, але й активно формує її стратегічні пріоритети.

У межах розділу також проаналізовано вплив міжнародного середовища на зміст європейської міграційної політики: міграційна криза 2015 року, нестабільність у регіонах походження мігрантів, війна в Україні. Визначено, що ці події стали каталізатором інституційного оновлення і посилили прагнення до створення більш ефективної системи управління міграційними потоками. Окремо відзначено складнощі у реалізації принципів єдності та взаємної відповідальності між державами-членами ЄС, що виявляються в асиметрії підходів та суперечностях між східно- та західноєвропейськими країнами.

У третьому розділі **«Міграційна політика Німеччини в умовах формалізації міграційної політики ЄС»** досліджено процес трансформації національної міграційної політики Федеративної Республіки Німеччина у відповідь на формування наднаціонального регуляторного поля в межах Європейського Союзу. Увагу зосереджено на поєднанні внутрішньополітичних імперативів з європейськими нормами, що відображено в еволюції законодавства, адміністративних механізмів і політичних стратегій держави. Проаналізовано динаміку зміни німецького законодавства, зокрема положення Закону про імміграцію (Zuwanderungsgesetz), Закону про імміграцію фахівців (Fachkräfteeinwanderungsgesetz), а також нові правові рішення щодо біженців із України після 2022 року.

У розділі розкрито роль кризових подій — таких як міграційна хвиля 2015 року, пандемія COVID-19 та збройне вторгнення Росії в Україну — у формуванні нових підходів до регулювання міграції. Визначено, що зазначені події сприяли перегляду принципів гуманітарної політики, зумовили посилення адміністративного контролю, а також актуалізували проблематику справедливого розподілу навантаження між федеральними землями та країнами-членами ЄС.

Окрема увага приділена взаємодії Німеччини з міжнародними організаціями — зокрема, з BAMF, IOM, UNHCR — у реалізації практичних кроків щодо прийому, розміщення та інтеграції мігрантів. Досліджено також досвід укладення двосторонніх угод про повернення з третіми країнами, механізми реєстрації шукачів притулку (зокрема, через систему EASY), що засвідчує прагнення до більшої керованості міграційними потоками. Розділ демонструє, що німецька політика характеризується прагматичним балансом між відкритістю, інституційною стабільністю та національними безпековими інтересами.

У четвертому розділі **«Інтеграційні драйвери розвитку сучасної міграційної політики Німеччини»** проаналізовано комплекс внутрішніх і зовнішніх чинників, що визначають сучасний вектор розвитку німецької міграційної стратегії. Розкрито механізми реалізації інтеграційної політики на національному та регіональному рівнях. Зокрема це заходи, які спрямовані на адаптацію мігрантів до соціального, економічного та культурного життя німецького суспільства. Розділ акцентує на ефективності таких програм, як Національний інтеграційний план, курси мовної та громадянської освіти, професійна орієнтація й участь у соціальних ініціативах.

Особливу увагу приділено оцінці Блакитної карти ЄС та інших механізмів, що регулюють трудову імміграцію, а також законодавчим ініціативам щодо залучення кваліфікованої робочої сили. Зазначено, що Німеччина дедалі активніше позиціонує себе як країна з високою інтеграційною спроможністю та прогнозованими умовами для легального працевлаштування.

У межах розділу проаналізовано також зовнішньополітичні інструменти Німеччини у сфері міграції: двосторонні угоди з третіми країнами, участь у проєктах технічної допомоги й програмах повернення мігрантів, а також дипломатичні ініціативи щодо зниження міграційного тиску. Виокремлено роль співпраці з країнами Західних Балкан, Північної Африки та Близького Сходу.

Розділ завершується аналізом соціальних викликів, зокрема зростання напруги в окремих регіонах, протестних настроїв, проблеми соціального дистанціювання та дискримінації. Підкреслено важливість комплексного підходу, який поєднує гуманітарну, правову, економічну й безпекову складові інтеграційної політики.

У **висновках** узагальнено головні результати магістерського дослідження.

1. Охарактеризовано понятійно-термінологічну базу та теоретичні підходи до вивчення міграційної політики Німеччини в контексті міжнародно-політичних досліджень. У роботі було розмежовано ключові поняття «міграція», «мігрант», «біженець», «нелегальна міграція», «міграційна політика», що дозволило уникнути плутанини між правовими, соціальними та гуманітарними категоріями. Зазначено, що міграція трактується як багатовимірне явище, що охоплює демографічний, безпековий, економічний, культурний і політичний виміри. Проаналізовано низку сучасних теоретичних підходів, зокрема концепції м'якої та жорсткої сили, сек'юритизації, багаторівневого врядування, інституційного та гуманітарного підходів, а також теорії політики ідентичності, постколоніального і дискурсивного аналізу. Показано, що жоден із них не може бути універсальним — навпаки, лише їхнє поєднання дозволяє адекватно досліджувати складну й динамічну природу міграційної політики Німеччини. Окрему увагу приділено взаємозв'язку міграційної політики з внутрішніми політичними процесами та європейськими інтеграційними механізмами. Зроблено висновок, що вивчення цього феномену вимагає системного міждисциплінарного підходу, що враховує як нормативно-правову базу, так і соціально-політичний контекст.

2. Проаналізовано стан наукової розробки теми міграційної політики Німеччини у вітчизняних, європейських та західних міжнародно-політичних дослідженнях, а також охарактеризовано джерельну базу, що стала основою для подальшого аналізу. Встановлено, що в українській науковій традиції тема німецької міграційної політики висвітлюється передусім у контексті правового регулювання, європейської інтеграції, досвіду реагування на міграційні кризи та пошуку ефективних моделей управління. Праці О. Малиновської, Т. Кортукової, Х. Фогел, О. Костюк та Д. Кішка репрезентують як інституційно-правовий, так і практико-орієнтований підходи, з акцентом на релевантність німецького досвіду для формування української міграційної політики. У європейській і західній науковій традиції, представлений працями К. Дж. Баде, К. Босвелл, С. Каслса, Дж. Хемпшира, Р. Гансена, С. Коллінсон

та інших, спостерігається комплексний підхід до дослідження міграційної політики ФРН: від історичних передумов і правового розвитку до політичної риторики, ідентичності та етичного виміру інтеграційних процесів. Особливо актуальними є роботи, присвячені аналізу реакції Німеччини на кризу 2015 року, посиленню правопопулістських настроїв, трансформації риторики правлячих партій і балансу між гуманітарними зобов'язаннями та безпековими викликами. Окремо охарактеризовано багатокomпонентну джерельну базу, що включає нормативно-правові акти ЄС і Німеччини (TFEU, Дублінський регламент III, Fachkräfteeinwanderungsgesetz, Geordnete-Rückkehr-Gesetz тощо), резолюції Європейського парламенту, офіційні виступи політичних лідерів, статистичні матеріали (Eurostat, BAMF, Destatis), аналітичні звіти міжнародних організацій (UNHCR, IOM, OECD) та публікації у провідних ЗМІ (Der Spiegel, Die Zeit, FAZ). Такий підхід забезпечив багатовимірний погляд на політику ФРН: як на рівні формальних рішень, так і в контексті реального їх впровадження, сприйняття в суспільстві та впливу на міжнародну систему міграційного управління.

3. Охарактеризовано теоретико-методологічні засади дослідження, що стали основою для цілісного та міждисциплінарного аналізу міграційної політики Німеччини в сучасному європейському контексті. Було обґрунтовано доцільність застосування принципів об'єктивності, системності, міждисциплінарності та історичності, що дозволило уникнути одновимірності у тлумаченні явища та забезпечити глибоке розуміння його політичної, правової, економічної та соціальної природи. Визначено методи, які були використані в процесі дослідження: аналітичний, синтез, індукція та дедукція, компаративний аналіз, контент-аналіз, статистичний підхід та кейс-стаді. Кожен із них відіграв роль у виявленні як структурних рис міграційної політики Німеччини, так і її проявів на практиці — зокрема в інтеграційних програмах, законодавчих ініціативах і суспільному дискурсі. Окрему увагу приділено теоретичним підходам, що дозволили розглядати міграцію не лише як потік населення, а як багатогранний соціополітичний процес. Застосовано концепції неокласичної теорії міграції, теорії світової системи, інтеграції, людського капіталу, соціальних мереж та сек'юритизації. Це забезпечило глибше розуміння не лише причин і форм міграції, а й механізмів адаптації, політичної реакції та інституційної трансформації. Таким чином, сформовано комплексну теоретико-методологічну рамку, яка поєднує абстрактні категорії з практичними викликами, дозволяючи оцінити німецьку міграційну політику у широкому, багатоаспектному контексті.

4. Проаналізовано зміст та форми реалізації спільної міграційної політики Європейського Союзу, що постає не лише як набір регулятивних механізмів, а як комплексна наднаціональна система, спрямована на координацію зусиль країн-членів у відповідь на спільні виклики. Підкреслено, що основою цієї політики є принцип солідарності, закріплений у ст. 80 ДФЄС, який, однак, на практиці часто вступає в суперечність із національними інтересами та політичними реаліями окремих держав.

Визначено ключові інституційні та нормативні елементи політики: Дублінський регламент, Пакт про міграцію та притулок, Директива про умови прийому, діяльність агентств Frontex та EUAA, а також фінансові інструменти, зокрема Фонд АМІФ. Окремо охарактеризовано зовнішній вимір міграційної політики ЄС, що включає співпрацю з країнами походження та транзиту мігрантів, укладання угод про реадмісію та реалізацію розвиткових програм. Показано, що реалізація політики здійснюється на декількох рівнях — від правового до комунікаційного, що формує складну багаторівневу архітектуру управління міграцією. Зроблено висновок, що, попри наявність численних механізмів, міграційна політика ЄС залишається політично вразливою до кризових ситуацій, однак продовжує слугувати важливою складовою європейської ідентичності, заснованої на повазі до прав людини, відповідальності та інтеграції.

5. Охарактеризовано правові аспекти міграційної політики Німеччини як складової спільного правового поля Європейського Союзу. Зазначено, що формування правової бази ФРН у сфері міграції відбувалося в тісному взаємозв'язку з європейськими інтеграційними процесами — від імплементації норм CEAS до адаптації до кризових умов 2015 року. Проаналізовано ключові етапи трансформації законодавства: від ухвалення Закону про міграцію 2005 року до запровадження Asylpaket I та II, що стали відповіддю на виклики масового напливу біженців. Особливу увагу приділено імплементації європейських директив щодо захисту, умов прийому та возз'єднання родин, а також сучасним змінам у трудовій імміграційній політиці — зокрема Фаховому імміграційному закону 2020 та його оновленням у 2023 році. Визначено, що міграційна політика Німеччини в правовому аспекті є динамічною системою, яка одночасно виконує європейські зобов'язання, відповідає на внутрішньополітичні виклики й забезпечує адаптацію до нових реалій — від війни в Україні до загроз нелегальної міграції. Зроблено висновок, що правова система ФРН демонструє баланс між гуманітарною орієнтацією, європейською солідарністю та національними інтересами безпеки.

6. Висвітлено еволюцію міграційної політики Німеччини крізь призму трансформацій міжнародного міграційного середовища. Простежено, як поступове усвідомлення Німеччиною свого статусу імміграційної держави вплинуло на перехід від фрагментарного реагування до комплексного стратегічного планування. Установлено, що ключові зміни — від Закону про імміграцію 2005 року до масштабної реформи 2023 року — стали відповіддю не лише на внутрішні демографічні виклики, а й на глобальні кризи, зокрема події 2015 та 2022 років. Здійснено аналіз трансформації підходів до інтеграції, трудової імміграції та гуманітарного захисту, а також визначено вплив зовнішньої політики на міграційні процеси. Показано, що сучасна модель міграційної політики ФРН базується на поєднанні інструментів залучення кваліфікованих кадрів, захисту прав шукачів притулку та зміцнення контролю над нелегальною міграцією. Акцентовано, що

Німеччина дедалі впевненіше вибудовує цілісну та адаптивну систему, яка відповідає як потребам ринку праці, так і європейським гуманітарним зобов'язанням.

7. У підрозділі простежено формування та поступову трансформацію міграційної політики ФРН у контексті європейських інтеграційних процесів. Показано, як Німеччина — спершу як країна, що залучала іноземну робочу силу задля економічного зростання, — згодом стала активним учасником вироблення загальноєвропейського міграційного порядку денного. Від системи тимчасового найму до моделі довготривалої інтеграції — розвиток політики відбувався не лише під впливом внутрішніх потреб, а й у відповідь на глобальні зрушення, кризи та демографічні виклики. Розкрито роль Німеччини як ініціатора нормативних і інституційних змін на рівні ЄС, зокрема в межах реформи Дублінського регламенту, розвитку програм інтеграції та участі в укладенні міжнародних угод. Акцент зроблено на тому, що еволюція підходів до імміграції відображає ширші зміни у сприйнятті міграції — від тимчасового явища до постійної складової соціальної, економічної та політичної реальності. Цей досвід став підґрунтям для подальшого формування спільної європейської політики, у якій Німеччина зберігає провідні позиції.

8. У підрозділі висвітлено важливу роль міжнародних організацій у формуванні й реалізації міграційної політики ФРН. Показано, що взаємодія Німеччини з такими структурами, як ООН, Європейський Союз, МОМ, УВКБ ООН, МКЧХ та інші, дозволяє не лише адаптувати національну політику до глобальних викликів, а й забезпечити її відповідність міжнародним стандартам. Залучення до міжнародних ініціатив, таких як Глобальний договір про міграцію, співпраця у рамках механізмів реадмісії, обмін досвідом і спільна розробка стратегій, підсилюють здатність ФРН ефективно реагувати на кризові ситуації. Значення міжнародної підтримки виявляється не лише на рівні технічної чи фінансової допомоги, а й через формування загальної філософії міграційного врегулювання — заснованої на повазі до прав людини, багаторівневого партнерстві й довгострокових рішеннях. У такому контексті Німеччина виступає не лише бенефіціаром, але й активним актором глобального міграційного управління, формуючи підходи, які дедалі більше інтегрують національний та міжнародний виміри політики.

9. Розгляд партнерських підходів Німеччини до врегулювання міграційних питань дозволяє простежити системність і далекоглядність її зовнішньої та внутрішньої політики у цій сфері. Співпраця з міжнародними організаціями, країнами походження та іншими державами ЄС демонструє, що ФРН розглядає міграцію не як вузько національну проблему, а як спільну відповідальність у межах глобального порядку денного. Застосовуючи широкий інструментарій — від фінансування програм розвитку до впровадження механізмів розподілу біженців та зміцнення кордонів, Німеччина поступово формує комплексну модель взаємодії, що поєднує

ефективність, гуманізм і стратегічне бачення. Перспективи подальшої співпраці в межах ЄС та з країнами-партнерами свідчать про прагнення до формування узгоджених підходів, які б відповідали як на виклики масової міграції, так і на потреби інтеграції в приймаючих державах.

10. Таким чином, система інтеграційних програм у Німеччині є прикладом комплексного і багаторівневого підходу до адаптації мігрантів. Від базових мовних курсів та орієнтаційних блоків до спеціалізованих програм, як-от Alphabetisierungskurse чи Integrationskurse für Frauen, — кожен сегмент спрямований на конкретні потреби певних цільових груп. Ініціативи на зразок IQ Netzwerk і DeuFöV свідчать про прагнення поєднати мовну інтеграцію з професійною реалізацією. Водночас підтримка з боку Caritas, Jugendmigrationsdienste та PRO ASYL підкреслює значущість соціального супроводу та правозахисту. Попри високу ефективність, що підтверджується даними BAMF (зокрема, 90% успішного засвоєння мови у 2021 році), система залишається вразливою до нерівного доступу, браку гнучкості, проблем із визнанням дипломів і культурних бар'єрів — особливо серед жінок. Це вказує на необхідність постійного оновлення політики, з урахуванням змінної структури мігрантського населення, регіональних особливостей і соціального контексту. Інтеграція в Німеччині — це не тільки адміністративна процедура, а тривалий соціальний процес, успіх якого залежить від спільної відповідальності держави, громадянського суспільства та самих мігрантів.

11. Інтеграція мігрантів у Німеччині наочно демонструє складність поєднання політичних рішень із соціальними реаліями. Попри наявність численних програм — від мовних курсів до мереж співпраці з мігрантськими діаспорами — на практиці виявляються структурні бар'єри. Серед них — дефіцит житла у великих містах, сегрегація в освіті, обмежений доступ до політичної участі, а також суспільна напруга, підживлювана зростанням популярності правопопулістської риторики. Так, згідно з опитуванням ARD-DeutschlandTrend, 77% німців підтримують радикальні зміни у сфері притулку та міграції, а AfD стабільно посідає друге місце в рейтингах. Фільм «Er ist wieder da» та підтримка партій, що експлуатують страхи щодо «ісламізації» або втрати ідентичності, лише підкреслюють глибину суспільного розколу. Водночас, країна має численні приклади успішної інтеграції: понад 20% МСП засновано людьми з міграційним минулим, а мігранти дедалі активніше долучаються до культурних, соціальних та міжрелігійних ініціатив. Це підтверджує: потенціал для позитивних змін є, але його реалізація потребує переходу від моделі односторонньої адаптації до рівноправного співтворення суспільства. Тільки так багатокультурність перестане сприйматись як виклик і стане нормою.

12. З'ясовано, що організаційно-правова модель зовнішньої міграційної політики Німеччини базується на принципах багаторівневого партнерства, в якому поєднуються контроль над міграційними потоками, підтримка розвитку та юридичне забезпечення двосторонньої співпраці. Угоди про реадмісію з Албанією, Косово чи Тунісом поєднуються з фінансуванням

навчальних центрів, програм зайнятості й безпекових механізмів. Партнерства з мобільності — як у випадку з Марокко чи Тунісом — демонструють прагнення інтегрувати легальну міграцію в ширший контекст розвитку. Ініціативи на кшталт «Returning to New Opportunities» або «ТНАММ» ілюструють, що ставка робиться не лише на стримування, а на створення умов для самореалізації мігрантів у їхніх країнах походження. Співпраця з Україною після 2022 року показала готовність Німеччини оперативно застосовувати наявні правові механізми (Директива про тимчасовий захист), адаптувати інституційну інфраструктуру та формувати нові підходи до кваліфікованої міграції. При цьому формат «міграційних діалогів» із Глобальним Півднем сигналізує про зміну логіки: від одностороннього регулювання — до кооперації з урахуванням історичних, соціальних та етичних контекстів. У такому вигляді зовнішня міграційна політика Німеччини перетворюється на інструмент м'якої сили, який не лише захищає інтереси держави, а й формує довготривалі партнерства, здатні стабілізувати регіони походження мігрантів і запропонувати нові рамки глобального співжиття.

Ключові слова: міграційна політика, Німеччина, Європейський Союз, спільна міграційна політика, інтеграція, біженці, трудова імміграція, нормативно-правова база, сек'юритизація, міжнародне співробітництво.

**Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати
магістерської роботи:**

Статті в наукових виданнях

1. Семенов Г. Кейс міграційної кризи 2015 року: наслідки для безпеки Німеччини. *Старожитності Лукомор'я*. 2025. (1), С. 260–270. <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2025.1.326>

Матеріали і тези конференцій

2. Семенов Г.Ю., Габро І.В. Безпека та міграційна політика в Німеччині: тенденції, виклики та шляхи співпраці в європейському контексті // Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів ХХІ століття: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 12-13 грудня 2024 року. – Житомир: Житомирська політехніка, 2023. С. 529-532. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/02/529.pdf>
3. Семенов Г.Ю. Інноваційні моделі інтеграції мігрантів у Берліні: роль місцевої влади та громад. // Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Місцеве самоврядування: вітчизняний і європейський досвід» м. Полтава, 27 лютого 2025 р / Полтавський державний аграрний університет. 2025. С. 200-203. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/2908/zbirnyk-konferenciyi-misceve-samovryaduvannya-2025.pdf>
4. Семенов Г.Ю. Міграційна політика Федеративної Республіки Німеччини у сучасному європейському контексті. // «Політичні трансформації сучасного суспільства»: V Всеукраїнська науково-практична конференція, Полтава, 22 лютого. 2024 р. / Полтавський державний аграрний університет, 2024. С. 188-191. URL: <https://surl.li/jdfooq>